UN NOU TIP DE PUMNAL DESCOPERIT ÎN MOLDOVA

DE

GHENUŢĂ COMAN ŞI CONSTANTIN BUZDUGAN

Cu tot caracterul lor informativ incomplet, cercetările perieghetice pun deseori în evidenţă obiecte sau ansambluri de obiecte care întregesc cu noi informaţii datele asupra civilizaţiei unei anumite perioade istorice, lărgind, totodată, orizontul cunoaşterii.

Plecînd de la această constatare, vom prezenta, în cele ce urmează, un pumnal de bronz descoperit cu ocazia cercetărilor de suprafaţă efectuate în toamna anului 1972 în punctul „Şoldăneşti" de pe teritoriul satului Epureni (com. Epureni, jud. Vaslui). Pe locul descoperirii, situat la cca 500 m nord de gara Epureni, pe un bot de deal interfluvial, flancat la est de pîrîul Şoldăneşti, iar la vest de pîrîul Florenta, se află o întinsă aşezare pe cuprinsul căreia au fost identificate locuinţe de tip „cenuşar", cu oase de animale prelucrate (omoplaţi crestaţi) şi fragmente ceramice din pastă brun-cenuşie, ornamentate cu caneluri orizontale înguste, combinate cu ghirlande de linii incizate (fig. 1/1—2), sau din pastă gălbui-cenuşie, cu torţi terminate conic (fig. 1/3), caracteristice culturii Noua. Alături de acestea semnalăm ceramica gălbui-cărămizie, lustruită pe ambele feţe, provenită de la vase mari bitronconice, cu gura larg deschisă, decorate cu caneluri orizontale paralele pe gît (fig. 1/6—7), care documentează prezenţa Hallstattului timpuriu şi fragmente de ceşti din pastă fină, de culoare gălbuie ori brună, ornamentate cu motive în zigzag înscrise în benzi de linii oblice sau în spirale neglijent executate (fig. 1/4—5), reprezentînd vestigii ale civilizaţiei Basarabi.

Prin urmare, pumnalul care face obiectul prezentării de faţă provine dintr-un mediu arheologic pe cît de bogat pe atît de divers.

Pumnalul de la Epureni a cărui lungime actuală atinge 18 cm a fost realizat, după cum se pare, din două bucăţi de metal separate. În acest caz, în execuţia lui s-au efectuat două operaţiuni principale: mai întîi s-a turnat lama cu garda şi apoi, peste prelungirea acesteia, anume pregătită, mînerul. Acoperit de o patină subţire de culoare verzuie, pumnalul a fost lucrat cu destulă grijă, dar pe suprafaţa mînerului se observă defecţiuni de turnare, care nu au fost complet înlăturate prin finisare.

Lung de 8 cm, mînerul pumnalului, subţiindu-se uşor spre mijloc, are capătul superior terminat într-un buton emisferic; celălalt capăt, bine dimensionat, este prevăzut pe linia diametrului maxim cu patru mici proeminenţe, dispuse simetric (fig. 2/a-d). De sub capătul inferior al mînerului, cu evidente urme de modelare prin batere, porneşte o bară biconcavă care, bifurcîndu-se, încadrează garda cordiformă ce face corp comun cu lama, pînă cînd capetele volutiforme se răsucesc în interior.

Lama, mult mai îngrijit lucrată decît mînerul, dar ruptă în mare parte din vechime, are, împreună cu garda, o lungime de 7,8 cm. În formă

S C I V A, tomul 29, nr. 1, Bucureşti, ianuarie—martie 1978, p. 139—144

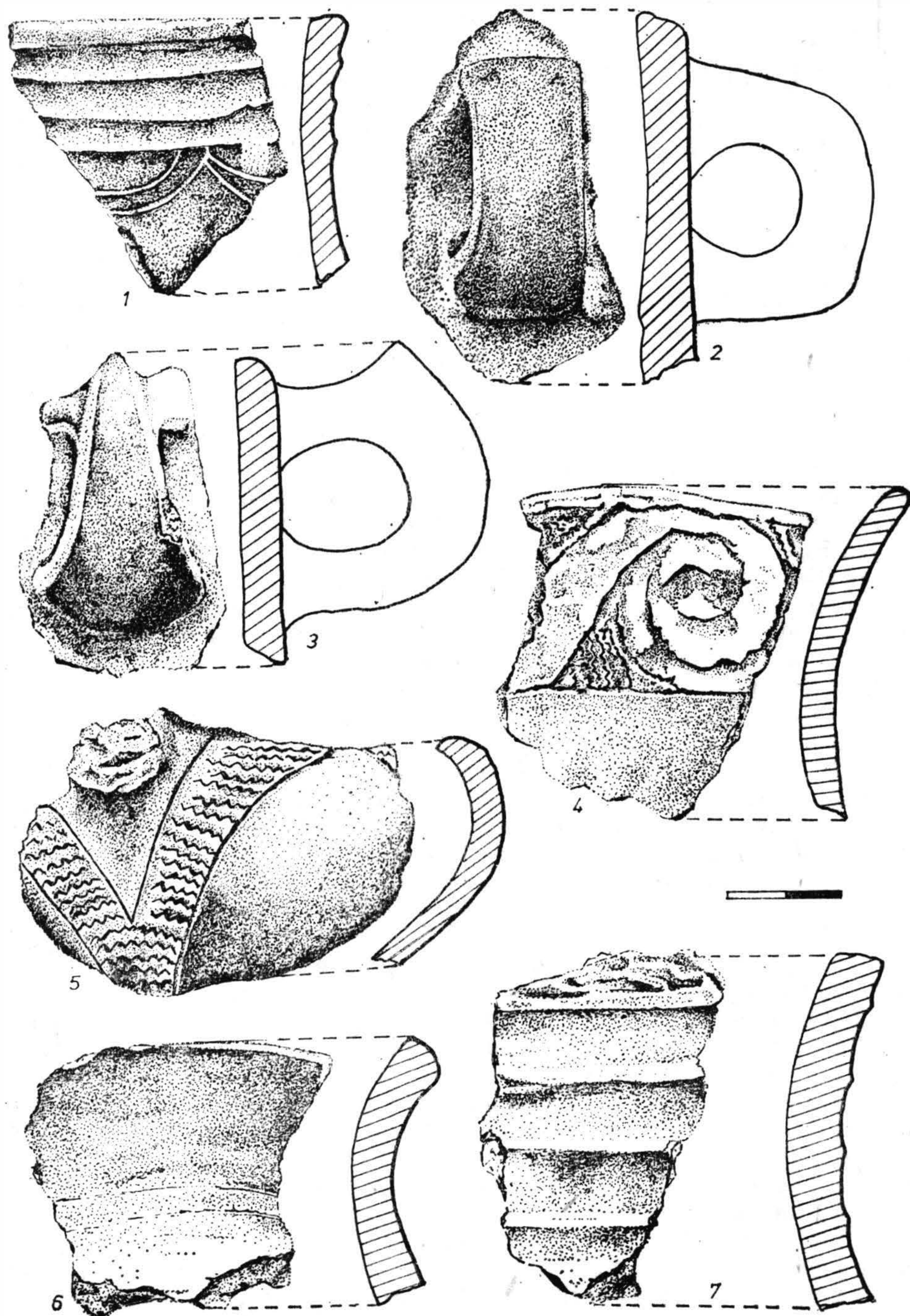

Fig. 1. Ceramică fragmentară de la Epureni : 1—3 bronz tîrziu (Noua); 6—7 Hallstatt timpuriu ; 4—5, Hallstatt mijlociu (cultura Basarabi).

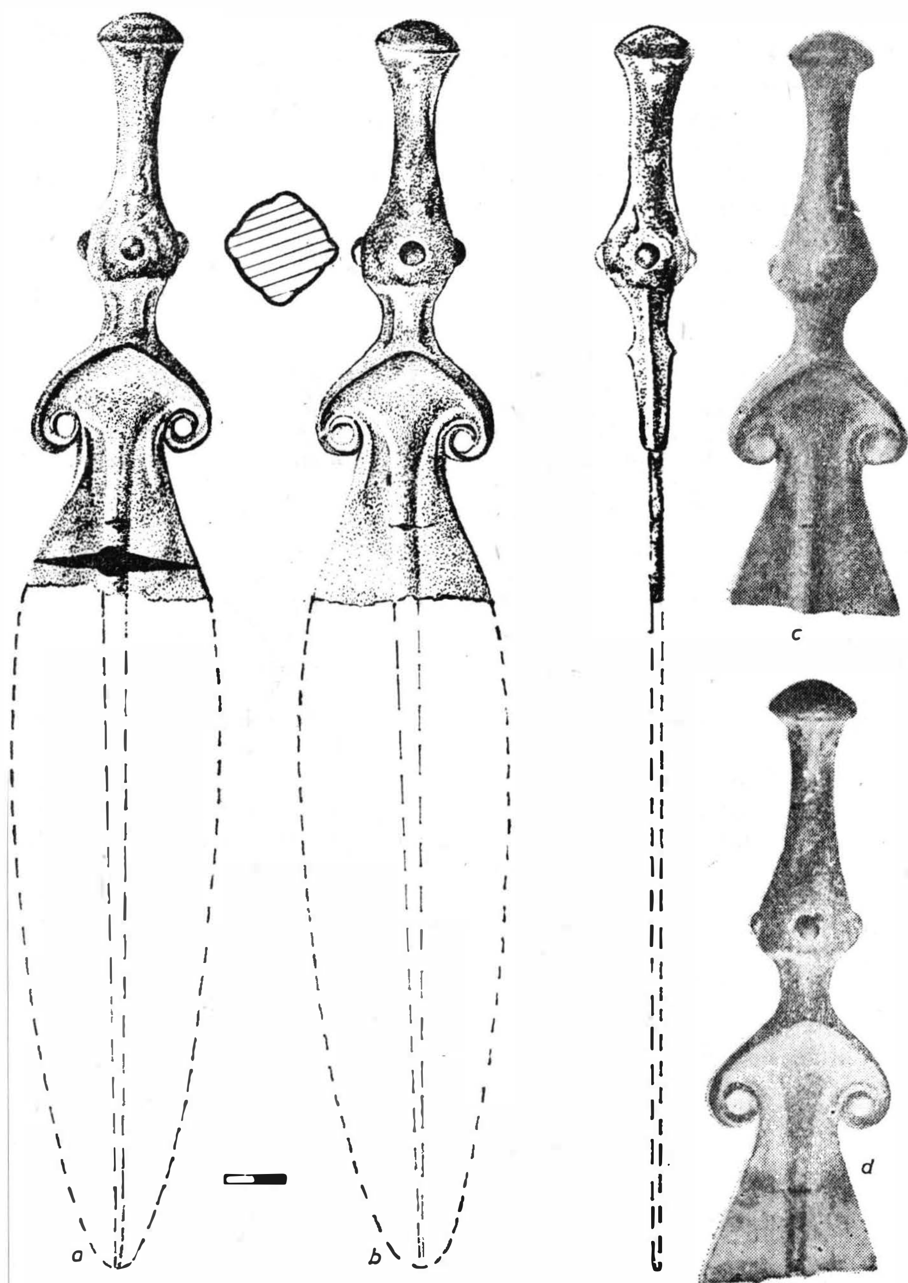

Fig. 2. a—d Pumnalul de bronz de la Epureni.

de frunză alungită, ea este prevăzută cu o nervură mediană, destul de lată și pronunțată, care se lărgește semicircular spre partea superioară. De forma unei ancore cu tija în jos, nervura se află pe ambele suprafețe ale lamei și gărzii, subliniind și mai pregnant unitatea dintre aceste două părți componente ale pumnalului (fig. 2/a-b).

Prin trăsăturile lui formal-tipologice exemplarul de la Epureni se înscrie în seria pumnalelor cu mînerul îngroșat la capete, garda mărginită de o ramă cu terminații în volute și lama foliformă. Dar în întreg spațiul acestor descoperiri, o piesă asemănătoare nu se cunoaște, exemplarul prezentat fiind, deocamdată, un *unicum*. Pumnale cu lame ale căror forme sugerează unele apropieri cu aceea a exemplarului de la Epureni au fost descoperite în Transilvania, la Bandul de Cîmpie[1] și Apold[2], ca și în Moldova, la Duda[3] și Mogoșești[4]. Exceptînd însă exemplarul de la Mogoșești, cunoscut doar din relatări succinte, la aceste piese, considerate variante ale unor tipuri de origine răsăriteană, mînerele sînt simple, ca și ale celor descoperite în așezările de la Kruglik și Mahala[5] din R. S. S. Ucraineană. Apropieri privind unele părți constitutive se pot constata între pumnalul de la Epureni și cele de la Ecaterinoslav[6], Voloskoe[7] și Voronej[8] din zona Dnepropetrovsk (U. R. S. S.). Cele mai multe analogii le oferă însă săbiile-pumnal de tip Krasnomaiațk de la Lozovo[9], dintre Prut și Nistru, cît și exemplarul de la Ingulsk[10]. Elemente principale care intră în componența lamelor acestor arme merg pe linia unei identități aproape perfecte, singura abatere făcînd-o doar nervura. În schimb, mînerul exemplarului de la Epureni, prevăzut cu proeminențe care amintesc acele de bronz cu protuberanțe (Warzennadel) din bronzul tîrziu[11], se deosebește net de mînerele pumnalelor Krasnomaiațk sau Sosnovo Maza, tipologic apropiate celor dintîi[12], ceea ce face din el o variantă a unui tip particular.

Pentru încadrarea cronologică a pumnalului de la Epureni sîntem determinați să ne folosim de cadrul arheologico-cultural în care au apărut unele dintre pumnalele cu care exemplarul în discuție a fost paralelizat, cît și de propriul său context de descoperire. În această privință trebuie subliniat faptul că majoritatea cercetătorilor sovietici leagă tipul de pumnal Krasnomaiațk de cultura Sabatinovka, contemporană cu grupul Noua din România[13]. În urma descoperirii unor astfel de arme în obiective

---

[1] M. Roska, Repertorium, 1924, p. 173, fig. 207.
[2] K. Horedt, AISC, 5, 1949, p. 307, fig. 2.
[3] M. Petrescu-Dîmbovița, ArhMold, 4, 1966, p. 347, fig. 1.
[4] Idem, SCIV, 3—4, 1953, 4, p. 463; 7; idem, ArhMold, 4, 1966, p. 349.
[5] A. I. Terenojkin, *Predskitskii period na Dneprovskom Pravoberje*, Kiev, 1961, p. 135.
[6] M. A. Tallgren, ESA, 2, 1926, fig. 109/9; O. A. Krivțova-Grakova, MIA, 1955, p. 139, fig. 34/7.
[7] O. A. Krivțova-Grakova, MIA, 46, 1955, p. 139, fig. 34/8.
[8] M. A. Tallgren, ESA, 2, 1926, fig. 109/11.
[9] V. A. Dergacev, *Bronzovie predmeti XIII—VIII vekov do n. e. iz Dnestrovcko-Prutskcovo mejdureciia*, Chișinău, 1975, p. 14, fig. 4/1—7.
[10] E. A. Simonovici, SA, 1, 1966, p. 129, fig. 2/13.
[11] Cf. M. Petrescu-Dîmbovița, SCIV, 3—4, 1953, p. 474; idem, Dacia, N. S., 4, 1960, p. 150.
[12] V. A. Degracev, *op. cit.*, p. 52.
[13] A. C. Florescu, ArhMold, 2—3, 1964, p. 184.

Noua s-a ajuns la concluzia că ele erau folosite deopotrivă şi de purtătorii acestei culturi[14]. Dealtfel, majoritatea depozitelor de bronzuri (arme, unelte, obiecte de podoabă) din Moldova se leagă de perioadele de afirmare şi dezvoltare maximă a acestei culturi, unele provenind chiar din mediul cultural Noua. Acele de bronz cu protuberanţe similare celor de pe mînerul pumnalului în discuţie, documentate în faza Reineke D în aria de difuziune a bronzurilor central-europene, sînt comune obiectivelor Noua[15]. Pe de altă parte, însuşi pumnalul de la Epureni provine dintr-un context arheologic în care sub raport cantitativ predomină materialele de factură Noua.

În urma acestor sublinieri, se poate admite că pumnalul prezentat stă în directă legătură cu inventarul specific culturii Noua, deşi cadrul arheologic în care a apărut este atît de divers. În acest caz, încadrarea pumnalului de la Epureni între secolele XIV—XIII î. e. .n, perioadă care exprimă *grosso modo* cronologia culturii Noua[16], ar fi asigurată. În lipsa unor analogii cu piese mai precis încadrate cronologic, această datare este, deocamdată, singura posibilă.

UN NOUVEAU TYPE DE POIGNARD DÉCOUVERT EN MOLDAVIE

RÉSUMÉ

Les auteurs présentent un poignard en bronze découvert à l'occasion des recherches de surface effectuées en 1972, durant l'automne, au point nommé « Şoldăneşti » qui est emplacé sur le territoire du village de Epureni (com. Epureni, dép. de Vaslui), sur l'étendue d'un établissement qui contenait de riches vestiges archéologiques caractéristiques pour la culture de Noua, du Hallstatt ancien et moyen (fig. 2/a-d).

La découverte de Epureni met en évidence un poignard qui a la manche grossie aux extrémités, la garde limitée par un cadre avec des terminaisons en volutes et forme de feuille, munie sur les deux surfaces d'une nervure en forme d'ancre avec la tige en bas (fig. 2/a-b).

Par ses traits formels et typologiques, l'exemplaire en discussion, qui peut être mis en parallèle avec ceux du type Krasnomaiak provenant de l'Europe orientale[12], mais sans trouver pour celui-ci des analogies parfaites parmi lesdits poignards, constitue une variante d'un type particulier.

L'absence des analogies rend encore plus difficile l'encadrement chronologique du poignard de Epureni. Pour la solution du problème nous devons utiliser le cadre archéologique et culturel de ces découvertes de type oriental, et aussi le contexte auquel appartient ledit exemplaire. De ce point de vue doit être soulignée l'appartenance prouvée au groupe Noua-Sabatinovka des poignards de type Krasnomaiak, étant donné que notre poignard a été mis en relation avec ceux-ci, et en même temps l'apparition de ce poignard dans un milieu prédominant Noua.

---

14 V. A. Dergacev, *op. cit.*, p. 53 şi urm.
15 A. C. Florescu, Dacia, N. S., 9, 1967, p. 88—89.
16 Idem, ArhMold, 2—3, 1964, p. 184 şi urm ; idem, Dacia, N. S., 9, 1967, p. 89 şi urm.

Ainsi, on peut admettre que le poignard présenté est lié directement à l'inventaire de la culture de Noua, quoique le cadre archéologique dans lequel il est apparu soit si divers.

Dans ce cas l'encadrement du poignard de Epureni entre les XIVe—XIIIe siècles av. n. è., période qui exprime en même temps aussi la chronologie de la culture de Noua, serait assuré.

En l'absence des analogies faites avec des pièces plus précisément encadrées du point de vue chronologique, cette datation est, pour le moment, la seule possible.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Céramique fragmentaire de Epureni : 1—3 bronze tardif (Noua) ; 6—7 Hallstatt ancien ; 4—5 Hallstatt moyen (la civilisation de Basarabi).

Fig. 2. a—d Le poignard en bronze de Epureni.